

luissa maissa. Myöskään vapaan markkinatalouden kannatus ei ole vahvinta protestanttisissa maissa, vaan kehittymättömmämissä ortodoksisissa, islamilaisissa, buddhalaisissa ja hindulaisissa maissa. Alun alkaen protestanttinen etiikka korosti työn merkitystä, ja näin kapitalismin kehitys vauhdittui. Tämä Weberiltä opittu kehityskulku ei kuitenkaan päättynyt tähän. Nimittäin juuri kapitalismin kehitys ja teollistuminen nostivat protestanttisten maiden hyvinvointia ja eksistentiaalisen turvallisuuden tasoa ja käynnistivät sekularisointiprosessin. Kehittyneimmissä maissa ihmiset hakevat itsensä toteuttamisen keinoja ja onnellisuutta yhä useammin muualta kuin työstä ja taloudellisen toiminnan piiristä. On huomattava, että Norris ja Inglehart eivät väitä, että taloudelliset ja materialistiset arvot menettäisivät merkityksensä hyvinvoinnin ja turvallisuuden lisääntyessä. Kysymys on siitä, että rikkaimmissa maissa ihmiset alkavat etsiä materiaalsen mammonan rinnalle myös muita hyvinvoinnin lähteitä yleisemmin kuin köyhimmässä maissa.

Norris ja Inglehart ottavat kantaa myös Samuel Huntingtonin tunnettuun teesiin kulttuurien yhteentörmäyksestä (S. Huntington. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster, 1996). Huntingtonin mukaan länsimaissa ja islamilaissa kulttuuripiirissä poliittiset arvot ja näkemykset demokratiasta poikkeavat toisistaan niin perustavalla tavalla, että kulttuurien väliset konfliktit ovat väistämättömiä. Kärjistäen Huntington tarkoittaa sitä, että demokraattisia länsimaita uhkaa demokratian vastainen islamilainen kulttuuri. Norris ja Inglehart eivät kuitenkaan löydä juuri eroja siinä, kuinka paljon islamilaisten maiden ja länsimaiden asukkaat arvostavat demokratiaa. Sen sijaan paljon suurempia eroja he löytävät entisten valtiotalouksien maiden ja kaikkien muiden maiden välillä. Venäjällä, Ukrainassa ja Moldovassa demokratiaa ei pidetä läheskään niin tärkeänä asiana kuin länsimaissa ja islamilaissa maissa. Islamilaisten johtajien keskeinen rooli yhteiskunnassa saa

kuitenkin enemmän kannatusta kuin länsimaissa.

Norrisin ja Inglehartin argumentaatio nojaa erittäin vahvaan empiiriseen näyttöön. Heidän käyttämänsä World Values Survey -aineisto kattaa peräti 76 maata. Mukana on siis kaikkia suuria maailmanuskontoja edustavia maita. Empiirinen vertailtavuus avaa uusia näkökulmia pitkään jatkuneeseen keskusteluun sekularisaatiosta.

Norrisin ja Inglehartin analyysin keskeisin puute on siinä, että tarkastelun kohteena on ainoastaan perinteinen uskonnollisuus. He kiinnittävät vain ohimennen huomiota nk. uususkontoihin. Heidän teoriansa ei riitä selittämään, miksi perinteisen uskonnollisuuden vähenemisestä huolimatta erilaiset elämän tarkoitusta koskevat pohdinnat ovat lisääntyneet nimenomaan länsimaissa. Myös rationalismi ja tieteellistä ajattelua kohtaan tunnettu luottamus ovat vähentyneet nimenomaan länsimaissa. Tältä osin Norrisin ja Inglehartin kuvaaman sekularisoinnin sijaan voikin käydä niin, että uskonnollisuus vain vaihtaa muotoaan.

Viljasen virheellinen identiteetti

ULLA VIERTOLA

Jos katselee jonkin vanhan rakennuksen ikkunasta vaikkapa läheisellä laitumella käyskentelevää lehmää, tuo lehmä saattaa näyttää hyvin kummalliselta: on kuin sen jalat olisivat kak-

si kertaa pitemmät kuin tavallisesti. Kun sitten vilkaisee samaa lehmää toisenkin ikkunaruudun läpi, tapahtuu taas outo muutos: nyt lehmän jalat ovat normaalit, mutta kaula näyttää venyneeltä

Anneli Pääkkönen
Rauhotutaan
Kertomus mielisairaalaista
Jyväskylä: Minerva
Kustannus Oy, 2004
224 s.

ja vatsan kohta on vääntynyt sisäänpäin. Tämä hullunkurinen ilmiö on tuttu ainakin niille ihmisille, jotka ovat eläneet lapsuutensa vanhassa maalaistalossa. Ajan myötä lasi valuu alas päin ja sen rakenteeseen muodostuu näkökenttää vääristäviä kohtia. Sellaisen kohdan läpi katsottuna maailma on kuin kuvajainen huvipuiston peilitalossa, milloin mihinkin suuntaan vääärällään.

Viljasen identiteetti on viime aikoina ollut vaaleanpunainen, eikä hän yhtään pidä siitä, että kaikki muutkin näyttävät innostuneen tuosta samasta väristä. Kaikille vaaleanpunainen ei sovi, eli niin kuin Viljanen sen sanoo: ”mut kaikkihan ei näe itseään peilistä, ne kattelee itseään kuin jotakin vierasta eikä tajuu miltä ne oikeesti näyttää ja kerta ne oikeesti on.” Mutta myös Viljasella itsellään on vaikeuksia oman kuvansa kanssa. Hän ei suostu tunnustamaan, että tässä maailmassa kaikkien on kuvastuttava samalla tavalla yhdestä ainoasta, oikeasta peilistä. Se on juuri se peili, jonka pinnalla kaikkein voimakkaimmat näyttävät komeimmilta.

Osastonlääkäri Kettunen kirjoittaa työnsä ohella väitöskirjaa. Kolme vuotta hän on tutkinut neuroleptien vaikutusta hoitomotivaation kehittymiseen homogeenisessa skitsofreenistyyppisessä potilasaineksesä. Viljanen on skitsofreenikko, ja sellaisena hyvin mielenkiintoinen. Kun hänet taas keran tuodaan suljetulle osastolle (oli näet mellastanut naapureitensa ovilla ja syyttänyt, että nämä olivat varastaneet kaikki hänen vaaleanpunaiset vaatteensa), niin ilman muuta vanha lääkitys, ja varmuuden vuoksi kaksinkertaisena. Viljaselta kun ko-

konaan puuttuu sairaudentunne; Kettunen on jo hiljalleen alkanut uupua osastonsa hullujen yhteistyökyvyttömyyteen. Hän haluaisi olla lääkäri, mutta ei saa siihen kaipaamaansa tukea. Hullut eivät suostu potilaan rooliin, ja heidän äitinsä kiusaavat Kettusta jatkuvilla, asiattomilla vaatimuksillaan. Osaston hoitohenkilökunta on penseää ja väsynyt: hullut eivät usko, eivät huoli käyttöohjetta normaaliin elämään. Kuitenkin kaikkien olisi niin paljon parempi olla, jos ne suostuisivat olemaan normaaleja, tai edes yrittäisivät ...

Ritu kuuli ääniä ja joutui sisään. Ei auta vaikka kuinka väittäisi, ettei kuule niitä enää. Joskus muinaisina aikoina Ritu olisi voinut olla yksi harvoista ja valituista, sellainen pyhä papitar, jonka kautta Apollo puhuu. Nyt hän on vain homogeenista potilasainesta liian suuressa ja kauhuneessa pyjamassaan. Ritun äiti on aina luottanut asiantuntijoihin. Jo silloin kauan sitten hän uskoi lujasti neuvolan hoitodiskurssiin ja kantoi nälästä huutavaa Ritua tuntikausia rinoillaan, mutta ei antanut imeä. Ei useammin kuin neljän tunnin välein. Mutta kummallisen usein ne neuvolassakin muuttivat suosituksiaan ja tekivät vääräksi sen tiedon, jonka piti olla oikeaa. Ritun äiti ei enää uskalla luottaa, ei Kettuseen eikä edes apulaisylilääkäriin. Yksinään hän olisi hukassa ilman vermutta ja terapeuttiaan, joiden voimalla hän yrittää pelastaa lapsensa. Aviomiehestä, Ritun isästä, ei tietenkään ole mihinkään.

Aivojen pahat kemikaalit, geenivirheet – Mei uskoo lujasti, että hänen äitinsä oli osasyylinen hänen isänsä kuolemaan. Onko Mein hulluus siis vain kehon

viallisuutta, aivojen kehoa aineenvaihduntaa? ”Aivoista löytyy kemiallinen selitys epäsuotuisille merkityskokemuksille”, niin lukee Kettunen tiedelehdestä työhuoneessaan. Kettusen haave on, että tiedon avulla lopulta opittaisiin ehkäisemään ennalta kaikki viallinen. Mutta samaan aikaan kun Kettunen omassa huoneessaan lukee lehdestä artikkeleita neuroleptien positiivisista vaikutuksista, hänestä vain muutaman oven päässä makaa Viljanen lähes tajuttomaksi lääkittynä. Viljanen kun ei ole homogeeninen; hänen yksilöllinen mielensä ei suostu hoitomyönteiseksi, eikä hänen kehonsa siedä neurolepteja. Kettuselle Viljasen tila ei kuitenkaan todista mitään kansainvälisen tutkimuksen rinnalla. Viljanenhan on vain potilas, eikä hänellä sellaisena voi olla mitään asiantuntijuutta eikä auktoriteettia. Foucault’laiset oikean tiedon diskurssit vallitsevat sekä Kettusen suljetulla osastolla että koko yhteiskunnassa, etsien yhä uusia ja ylevämpiä puhetapoja. Oikean tiedon seuraava vaihe on Suuri Geenivallankumous, joka käyttämänsä metaforan kautta jo paljastaa oikean luontonsa: ainahan vallankumouksessa on kysymys vallasta. Vanha valta ulos ja uusi sisään, ja uuden vallan (tiedon) airuet suoraan kansakunnan kaapin päälle. Kettunen näkee itsensä jo ylilääkärinä – mutta tuleeko Viljasesta koskaan edes välttävästi kunnollista, omat ongelmansa tiedostavaa ja hoitoonsa myönteisesti suhtautuvaa mielitautipotilasta?

Valta on kirjoitetussa sanassa. On niitä, joilla on valta kirjoittaa kansioihin, ja sitten on niitä, joista kirjoitetaan. Tietyt kansiot ovat pyhiä; mitä niihin on kir-

joitettu, se on totuus. Kirjassaan *Rauhotutaan: Kertomus mielisaira-
aalasta* Anneli Pääkkönen vil-
kaisee suljetun osaston potilaita
ja hoitohenkilökuntaa poti-
laskansioiden valuvien ikkunaruutujen läpi. Kirjan mittaan Pääkkösen katse harhailee myös potilaiden tupakkahuoneen lasi-
oven takana ja hoitajien kansliassa. Tuskin yksikään mielisai-
raanhoitaja suostuisi tästä samasta ikkunasta tunnistamaan itsensä tai työtoverinsa, mutta Pääkkönen katsookin heitä potilaiden näkökulmasta. Onko se oikea kuva, vai onko oikeita kuvia olemassakaan? Pienen alkuhämmennyksen jälkeen Outi Heiskasen kummalliset piirroks-
et kirjan sivuilla alkavat nekin vaikuttaa olemisen muotojen uusilta mahdollisuuksilta. Kirjassa kaikki ikkunat ovat valuneita. Tupakkahuoneessa vallitsee erilainen totuus kuin kansliassa, mutta molemmat totuudet ovat yhtä harhaisia. Paikoitellen Pääkkönen vääristää osastonlääkäri Kettusen lähes hirviön mitasuhteisiin: kotonaan hän on lempeä Aulis lukemassa iltasatuja lapsilleen, mutta työpaikalla jo melkein Apulaisyliklääkäri, joka pitää avuttomia potilaita koekaniineinaan matkalla koh-
ti uutta ja uljasta, hulluudesta rotupuhdistettua tulevaisuutta. Myös potilaiden parantamisesta uudella tavalla kiinnostunut nuori hoitaja on outo ideaali-
tyyppi. Kukapa uskoisi, että hän olisi voinut toimia niin omapäisesti kirjan kuvaamissa olosuhteissa tai että hän todella olisi pystynyt väittelemään Kettusen kanssa osastolla käytettyjen lääkemäärien kohtuullistamisesta. Oikeassa elämässä työtovereilla on kyllä keinoja suoriutua nopeasti eroon noin omaperäises-

tä persoonasta. Mutta uuden, nuoren hoitajan sisällä on vielä eläviä tunteita, ja niiden varaan Pääkkönen on valmis laskemaan myös Viljasen tulevaisuuden.

*Rauhotutaan: Kertomus mielisaira-
aalasta* on tarina yhden psykiatrisen osaston arjesta. Ensikertalaiset, säännöllisesti pitämäksi aikaa poikkeavat ja kroonikot elävät sameaa oloaan ruokailujen, lääkeannosten ja nukkumisen rytmittämänä. Miehet ja naiset asuvat samalla osastolla ja henkilökunnan mielestä hermostuttavat toisiaan; saat-
taa syntyä epätoivottavia henkilökohtaisia suhteita, jotka sitten poikivat ryhmävarastintaa. Kettunen onkin jo suunnitellut asiaan muutoksia. Mutta lukija ei potilaiden sukupuolta juuri huomaa, sillä hulluus on hävittänyt sen esittämisen. Jäljellä on vain ihmisen hahmoja, nimeltään sellaisia kuin ”Selkä” tai ”Huojuva”. Viljanen on vielä nainen, vaikka voimassaan ja rohkeudessaan lähes maskuliininen. Tiplu, Viljasen rakkauden kohde, puolestaan on mieheksi kuin nuutunut kukka, masennuksen haurastuttama.

Mutta kuitenkin, ikuiset vastaparit kohtaavat toisensa loputtomalla taistelukentällä: *mies ja nainen, terve ja hullu* ... Vaikka sairaus hajottaa sukupuolen, se on silti vahvasti esillä kirjassa. Kotona Kettunen hallitsee vaimoaan ja työpaikalla hoitajia, ja sairaalan naispuolisen apulaisyliklääkärin asema on hänen takiaan jatkuvasti kyseenalainen. Viljasen sukupuoli ei ainakaan hillitse Kettusen alistamishaluja: suljetun osaston hierarkiassa Viljanen on kaksin verroin hankala, sekä niskuroiva nainen että niskuroiva potilas. Osaston ulkopuolella ”terveiden” maailmas-

sa kulkevat potilaiden äidit syyllisyyttään kantaen, mutta isät päästetään piiloutumaan miehi-
seen vaitelaisuuteensa ja järkevyyteensä: ”että miksi pitää sekoittaa kaikkien elämä sen takia että Ritu kuulee ääniä”. Kettunenkin kiittelee isiä siitä, että pysyvät poissa jaloista. Äitien syyllisyyden purkautuminen hoitohenkilökunnan ja lääkityksen arvosteluksi on asiantuntijatason osastonlääkärille harmittava ja kiusallinen asia.

Anneli Pääkkösen kirja on kuvaus hulluista ja heidän hoitajistaan. Loukkaantukoon ken tahtoo – asiaa ei kaunistella, eikä siitä käytetä sivistyneitä nimiä. Uuden, innokkaan hoitajan mukana myös lukija alkaa uupua kirjan edetessä. Niiskuttava, rähjäinen Ritu on pelkättään väsyttävä, mutta Viljasen ekstrovertti hulluus alkaa oikein kiukuttaa: voi kun joku jo tulisi ja antaisi taas piikin ... kunpa siisti ja vaivaton kemiallinen parantaminen olisi todella mahdollista! Mutta Kettusen suuret unelmat eivät toteudu, eikä ministeriö anna hänelle lisäaikaa enempiin tutkimuksiin. Virkamiehet ja poliitikot pitävät itseään Kettusta suurempina asiantuntijoina ainakin raha-asioiden suhteen ja tyhjentävät kalliit sairaalat kaduille. Siellä tapahtu-
koon terve luonnonvalinta sen suhteen, ottaako kukin pillerinsä ja kuinka kohtuuttoman suurina annoksina. Kaikki äidit ja potilaat eivät jaksa eivätkä jatka. Mutta vaikka uusikin hoitaja väsy, hän ei luovuta. Hän ei tai-
vu sanomaan Viljaselle samoin kuin hänen oma äitinsä sanoi isälle silloin kauan sitten: *minä en rakasta sinua enää*.